

Nr 451.

Av herr **Pehrsson-Bramstorp m. fl.**, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 235, angående vissa åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen.

I proposition nr 235 har Kungl. Maj:t lagt fram förslag angående nya riktlinjer för det statliga stödet till egnahemsbyggandet och ändrade grunder för bostadsrabatterna. De hittills gällande stödformerna för enfamiljs- och tvåfamiljshus sammanförs till ett lån, egnahemslån, och till ett bidrag, engångsbidrag. Därjämte skola familjebostadsbidragen höjas till beloppen och utvidgas till att omfatta även tvåbarnsfamiljerna.

Innan vi närmare ingå på målsättningen för bostadspolitiken, vilja vi beröra en del spörsmål om byggnadsverksamhetens betydelse i nu rådande konjunkurläge. Departementschefen framhåller (s. 160) att bostadsbyggandet i tätorterna bör avse ett nytillskott av omkring 50 000 lägenheter under år 1948. Vidare uttalar departementschefen, att, även om man inte kan räkna med en förbättrad tillgång på material nästa år, en viss utvidgning av bostadsbyggandet i tätorterna bör komma till stånd. När det åter gäller byggnadsverksamheten på landsbygden förklarar departementschefen (s. 167), att en omedelbar, mera påtaglig ökning med hänsyn till knappheten på olika slag av byggnadsmaterial icke torde kunna åvägbringas. Den uppfattning, som kommer till uttryck beträffande byggnadsprogrammet för nästa år, kunna vi icke dela.

Det ekonomiska läget i Sverige karakteriseras i dag av ett tilltagande överskott av köpkraft i pengar räknat i förhållande till tillgången på varor av olika slag. Genom den senaste tidens utveckling ha inkomsterna för stora löntagargrupper ytterligare starkt stigit, under det att tillgången på varor minskat å ena sidan genom importregleringen och å andra sidan genom exportoffensiven. De bebådade skattelättnaderna och de sociala reformerna tendera ävenledes att öka varuefterfrågan. För att hindra att den växande köpkraften leder till höjda priser med därav följande försämring av penningvärdet måste förutom en skärpt priskontroll en begränsning av efterfrågan och en ökning av produktionen genomföras. En stegring av produktionen försvåras i dagens läge av knapphet såväl på arbetskraft som på material. Det framstår därför som nödvändigt, om en inflatorisk utveckling skall kunna undvikas, att tillgången såväl på rena konsumtionsvaror som på produktionsmedel bättre motsvarar efterfrågan.

Sedan krigets avslutande har en kraftig ökning av investeringsverksamheten inom den egentliga industrien ägt rum. De planer på nya investeringar som företagen redovisa för innevarande år innebära en ytterligare stark stegring. Emellertid har i statsverkspropositionen förutsatts en skärping av investeringskontrollen för industriens vidkommande. Det förefaller emellertid vara ofrånkomligt att därutöver kraftigt begränsa industriinvesteringarna, i den mån de icke avse rationaliseringar, för att minska efterfrågan på såväl material som arbetskraft. Framför allt måste byggandet av lokaler, som varken tjäna produktiva ändamål eller avse att lätta bostadsbristen, inställas.

I den ekonomiska situation som nu råder kan man inte räkna med att byggnadsproduktionen skall kunna pågå i den omfattning som departementschefen hoppas under nästa år. Enligt vår mening bör som ett led i de allmänna strävandena att dämpa ner den våldsamma högkonjunkturen byggnadsverksamheten även för bostadsändamål skäras ned. Det synes vara möjligt att inskränka byggnadsvolymen till cirka 60 procent för bostäder i tätorterna under det kommande året i avsikt att minska efterfrågan på viktiga materialslag och ställa arbetskraft till förfogande för andra produktionsområden.

Motionärerna anse sålunda med hänsyn till det ekonomiska läget att bostadsbyggandet i tätorterna starkt begränsas under nästa år i förhållande till det byggnadsprogram som förordas i propositionen. Beträffande landsbygden är situationen därstädes sådan, att den icke motiverar att bostadsbyggandet blir av mindre omfattning än vad departementschefen föreslår. På landsbygden råder ett sedan länge eftersatt behov av bostadsbyggande. Det kan erinras om att bostadsbyggandet under 30-talet försiggick i obetydlig skala och att det under de första krigsåren låg nästan helt nere. Den ökning av bostadsbyggandet på landsbygden som kan konstateras sedan 1944 beror på det utomordentligt stora behov som hopats under tidigare år samt avser de å egentliga landsbygden varande tätorterna.

Det kan vidare konstateras att den hittills förda bostadspolitiken gynnat bostadsbyggandet i städerna. De möjligheter som tätorterna haft att bygga bostäder genom statsmakternas åtgöranden ha ytterligare påskyndat avflyttningen från landsbygden. Det kan enligt vår mening inte vara riktigt att det allmänna åtager sig att skapa möjligheter för ett omfattande bostadsbyggande i städerna. De statliga stödåtgärderna till förmån för bostadsförsörjningen måste utformas på ett sådant sätt, att bostadsstandarden på landsbygden kan höjas redan inom ramen för föreliggande materialtillgångar. Det måste uppställas som ett bestämt villkor att bostadsbyggandet på landsbygden icke kommer i efterhand i förhållande till tätorterna.

I fråga om målsättningen för bostadspolitiken syftar densamma såväl till rymligare bostäder som till bättre utrustade bostäder. Enligt departements-

chefens uppfattning skall höjningen av bostadsstandarden möjliggöras genom statliga subventioner i form av dels lån och bidrag samt dels bostadsrabatter. Avsikten med rabatterna är att åstadkomma en rimligare relation mellan den bostadssökandes inkomster och hyran för en rymlig och modern bostad. Emellertid kunna olika meningar göra sig gällande i vilken grad statsmakterna genom stödåtgärder skola söka eliminera de höga byggnadskostnaderna och därmed hyresutgifterna. Den höjning av realinkomsterna som ägt rum och de allmänna barnbidrag som träda i kraft vid årsskiftet äro två faktorer, som verka höjande på hyresbetalningsförmågan. Det ter sig lika naturligt att de bostadssökande använda en del av realinkomststegringen till en höjning av sin bostadsstandard som att använda den till inköp av varaktiga konsumtionsvaror varå priserna äro för höga. Det kan i och för sig icke vara riktigt att det allmänna träder emellan och garanterar oförändrade hyror trots stegrade byggnadskostnader.

I detta sammanhang framstår det som en högst betydelsefull fråga att förhindra att de statliga subventionerna missbrukas. Säkerhet måste skapas för att desamma verkligen komma de bostadssökande till godo och att de icke otillbörligt utnyttjas av mellanhänder och byggnadsspekulanter. Det kan icke vara rimligt att byggnadskostnaderna stiga i takt med det allmännas insatser för hyresnivåns bevarande. Det skulle leda till oöverskådliga konsekvenser om byggnadsföretagarna finge den uppfattningen, att statsmakterna ämnade ersätta den bostadssökande allmänheten för varje höjning av byggnadskostnaderna. De olika stödformerna böra ges en sådan utformning, att de uppmuntra företagarna att rationalisera byggnadsverksamheten och förbilliga produktionskostnaderna. Vi vilja erinra om att det icke saknats kritik mot det hittillsvarande bostadsstödet, därför att det konserverat en icke i allo effektiv produktionsordning och minskat intresset för effektiviseringar.

Med hänsyn till de väldiga belopp som staten anslår till bostadsbyggandet framstår det som ytterst betydelsefullt att byggnadskostnaderna begränsas och hindras från att stiga. Det ligger i statens intresse att stödja byggnadsforskningen och medverka till resultatens omsättande i praktiken. Vi anse oss böra påtala att den utredning om byggnadskostnadernas förbilligande, som 1944 års riksdag hemställde om, ännu icke synes ha påbörjats och än mindre avsatt några resultat. Bortsett från pågående undersökningar på hithörande område bör den begärda utredningen tillsättas med det snaraste. Den bör vara helt förutsättningslös och omfatta alla på byggnadskostnaderna inverkan faktorer och således avse material, transporter, finansiering, tomtmark och arbetslöner.

I samband med de senaste årens jordbrukspolitiska diskussion har förslag från vissa håll framkommit om att den spridda bebyggelsen på landsbygden och inom jordbruket borde samlas till byar eller mindre samhällen. Före-

språkarna för en ny bebyggelse återfinnas som regel icke bland de praktiska jordbrukarna utan påträffas bland teoretiskt inriktade personer som icke i grund känna landsbygdens förhållanden. En av ledamöterna i bostadssociala utredningen har sålunda i en bilaga till utredningens slutbetänkande del I förordat denna bybebyggelse. Utredningen i övrigt har endast snuddat vid bostadsbyggandet inom jordbruket och icke tagit ställning till denna fråga. Ej heller departementschefen har funnit anledning beröra bebyggelsens lokalisering i annan mån än att han uttalar att gemensamma anordningar för vatten och avlopp böra ordnas i största möjliga utsträckning. Även om departementschefen således endast antydningvis tagit upp nämnda problem, bör det bestämt framhållas att lån och bidrag till bostadsbyggandet på landsbygden icke få göras beroende av bebyggelsens koncentration till byar.

Departementschefen har framlagt principiella synpunkter på den allmänna bostadspolitikens organisation, ehuru detaljförslag kommer att föreläggas först nästa års riksdag. Det centrala organet skall givas formen av ett permanent statligt verk och bildas genom omorganisation av byggnadslånebyrån, medan lokala organ skola skapas inom varje län. Vi vilja framhålla vikten av att den statliga bostadsverksamheten decentraliseras och fördelas på länsorganen i största möjliga omfattning. Det är emellertid nödvändigt att de lokala organen icke endast bli en förmedlande länk mellan den centrala myndigheten och kommunen, varigenom behandlingen av inkommande ansökningar göres långsammare och den administrativa apparaten blir tungroddare, utan att de få befogenheter, som onödiggöra handläggning vid det centrala organet. Nämnda organs uppgifter böra sålunda begränsas i samma mån som länsorganens ökas.

De nya bostadspolitiska organens verksamhetsområden skola omfatta allt bostadsbyggande, således även det vid jordbruket. Emellertid kunna vi icke dela departementschefens uppfattning på denna punkt. Vi anse för vår del att de bostadspolitiska åtgärderna avseende landsbygden böra skötas av jordbruket närstående organ, vilken uppfattning överensstämmer med synpunkter i motionerna I: 251 och II: 379 vid årets riksdag. Vi vilja därför på anförda skäl föreslå att bostadsbyggandet och bostadsförbättringsverksamheten på landsbygden skola handhavas av lantbruksnämnderna.

De nya låne- och bidragsformer, som skola ersätta nu gällande olika lån och bidrag, skola komma till användning även vid nybyggnad och därmed likvärdig ombyggnad av bostadshus vid jordbruket. Departementschefen framhåller härvid, att de jämkningar av lånevillkoren i fråga om inteckningssäkerhetens placering böra företagas, som betingas av att bostadshuset på jordbruksfastighet ingår endast som en del i kreditobjektet. Vi vilja ytterligare framhäva nödvändigheten av att denna fråga löses på ett för den jordbrukande befolkningen tillfredsställande sätt. Erfarenhe-

terna från bostadsanskaffningslånen visa, att även om byggnadslånebyrån accepterar inteckningar liggande inom saluvärdet, de höga byggnadskostnaderna många gånger omöjliggöra för jordbrukare att utnyttja barnrike-lånen. Denna omständighet leder fram till slutsatsen att staten måste ställa lägre krav på säkerhet för de nya egnahemslånen lämnade till jordbrukare än vad nu är fallet beträffande bostadsanskaffningslånen. Enligt vår mening böra villkoren för de statliga lånen och bidragen utformas på ett sådant sätt, att desamma kunna komma alla yrkeskategorier till godo.

I fråga om mindre reparationer avseende hus, vilka alltjämt under an-senlig tid kunna väntas bli bebodda men för vilka en grundlig ombyggnad icke framstår som ekonomiskt försvarlig, föreslår departementschefen att förbättringsbidrag i kombination med nybyggnadslån alltjämt skall kunna utgå. Vi vilja i detta sammanhang, såsom framhålles i propositionen, understryka vikten av att de bostadspolitiska strävandena främst inriktas på att befrämja en reell höjning av bostadsstandarden på landsbygden genom en mera grundlig ombyggnad av de nuvarande bostäderna. Statsmakterna böra därför utgå ifrån att egnahemslån och engångsbidrag i största möjliga utsträckning komma till användning vid grundlig ombyggnad av boningshusen på landsbygden. Departementschefen uttalar vidare att behov av utredning angående ändrade bestämmelser om bidrag och lån till bostadsförbättringsverksamheten föreligger. Vi vilja för vår del tillstyrka att utredning om nya grunder för förbättringsbidragen företagas och att förslag i god tid föreläggas nästa års riksdag.

De nya lånen, kallade egnahemslån, skola, liksom redan är fallet beträffande tertiärlånen till flerfamiljshus, löpa med en ränta av 3 procent. Härvid uppkommer frågan huruvida räntan å tidigare lån till egnahem ävenledes skall sänkas eller om den skall utgå med oförändrad procentsats. Enligt vår mening synes det vara riktigast att ränta på inestående egnahemslån må utgå efter samma procentsats som kommer att gälla för de nya egnahemslånen.

Såsom villkor för egnahemslån och engångsbidrag skola gälla vissa krav med avseende på bostädernas storlek och utrustning. Bostäderna få sålunda icke vara mindre än två rum och kök om minst 60 kvadratmeter på landsbygden och tre rum och kök om minst 70 kvadratmeter i stadssambhällen. Å andra sidan föreslås i propositionen att enfamiljshusen icke böra omfatta större lägenhetsyta än 120 kvadratmeter och att byggnadskostnaderna regelmässigt icke böra överstiga 40 000 kr. Tveksamhet kan råda huruvida maximikraven för erhållande av lån och bidrag måhända satts högre än som är lämpligt beträffande det statliga bostadsstödet. Enfamiljshus av den storleksklass det här blir fråga om torde som regel böra uppföras av egnahemsbyggaren med egna eller på annat sätt upplånade medel. Det kan därför övervägas om icke maximigränserna kunna sänkas något.

Den till egnahemslånet som räntefri stående del knutna kapitalsubventionen har av departementschefen föreslagits utgå med 4 000 kr. vid nybyggnad av enfamiljshus och med 6 000 kr. vid nybyggnad av tvåfamiljshus. Bostadssociala utredningen föreslog på sin tid att engångsbidraget skulle utgå med 2 000 kr. i städerna och med 4 000 kr. — under vissa förutsättningar med 6 000 kr. — på landsbygden. Utredningen motiverade sitt förslag dels med att inkomstnivån var lägre på landsbygden och dels med att byggnadskostnaderna ökat mest på landsbygden och i mindre tätorter. Inkomst- och kostnadsutvecklingen sedan utredningen avlämnade sitt förslag har icke ändrats på något mera avgörande sätt till förmån för landsbygden. Med anledning härav föreligga allttjämt starka skäl för att sätta kapitalsubventionen högre på landsbygden och i de mindre samhällena än i städerna.

Egnahemslånen och engångsbidragen skola enligt departementschefens förslag för barnfamiljernas del kompletteras med familjebostadsbidrag jämte bränslebidrag. Bostadsrabatterna skola icke utbetalas kontant utan utgå som avdrag på ränta och amortering. Bostadsbidragen skola utsträckas att omfatta även familjer med två barn under 16 år. De nya grunderna för familjebostadsbidragen skola träda i kraft den 1 juli 1948 och avse dels med egnahemslån nyuppförda enfamiljshus och dels flerfamiljshus. Där- emot har departementschefen uppskjutit frågan om bostadsrabatter till familjer som bo i redan befintliga lägenheter till nästa års riksdag.

Vi ställa oss tveksamma till den utvidgning av tillämpningsområdet för familjebostadsbidraget, som departementschefen förordar. Den låga bostadstandarden och den allttjämt begränsade byggnadsverksamheten på landsbygden minska i hög grad familjebidragens räckvidd. Det kan på grund härav befaras att endast en ringa del av de mindre samhällenas och landsbygdens barnfamiljer ha möjligheter att erhålla bostadsbidrag. Enligt bostadssociala utredningens förslag komma åtminstone till en början många av de familjer, som bäst skulle behöva bostadsbidrag, icke att vara berättigade därtill. Man kan därför starkt ifrågasätta huruvida en bostadspolitik, som leder till dylika diskrimineringar olika folkgrupper emellan, är riktig och rimlig. Även ur rent psykologiska synpunkter måste det framstå som stötande att familjer med dåliga bostäder icke få någon hjälp, medan familjer med goda bostäder erhålla icke oväsentliga bidrag från staten. De sociala åtgärderna måste i ett välorganiserat samhälle fylla rimliga anspråk på rättvisa.

Starka invändningar kunna således riktas mot familjebostadsbidragen såsom de utformats i propositionen och bostadssociala utredningens betänkande. Då departementschefen har för avsikt att upptaga frågan om bostadsbidrag till familjer i redan befintliga lägenheter vid 1948 års riksdag, förefaller det riktigast att ett principbeslut beträffande nya grunder för

familjebostadsbidragen får anstå till en senare tidpunkt. Enligt vår mening är icke omläggningen av bostadsbidragen av den brådskande natur att frågan nödvändigtvis måste avgöras vid årets riksdag. Detta är så mycket mindre fallet som de hittillsvarande familjebidragen skola tillämpas under hela nästa budgetår och fortsättningsvis gälla för tidigare uppförda barnrikeegnahem. Vi anse sålunda att principbeslut om nya grunder för bostadsrabatterna icke böra fattas av innevarande års riksdag.

Beträffande den del av bostadsrabatterna som benämnes trekronorsbidrag föreligga enligt vår mening inga övertygande skäl för ett dylikt bidrag. Det är till en början att märka att trekronorsbidraget skall utgå oberoende av huruvida barn finnes i familjen eller inte. Nämnade bidrag saknar således en befolkningspolitisk syftning i motsats till hittills gällande bostadspolitiska förmåner. Detta kan komma att innebära att när denna form av subvention tillämpats några år, familjer utan minderåriga barn och måhända i goda ekonomiska omständigheter komma att sitta i bidragsberättigade lägenheter. Trekronorsbidraget måste ur denna synpunkt framstå som en orättvis social åtgärd och förorsaka ett utbrett missnöje. Därtill kommer att nämnda subvention endast skall utgå till lägenheter i flerfamiljshus, av vilka den alldeles övervägande delen bygges i de större städerna.

Vi ha tidigare med styrka framhållit att staten icke skall ytterligare uppmuntra inflyttningen till städerna genom att stödja ett omfattande bostadsbyggande därstädes. Ur denna synpunkt framstår det som oriktigt att införa en bidragsform, som i praktiken huvudsakligen kommer att kunna utnyttjas av de stora och medelstora tätorterna. I varje fall står det fast att en bostadspolitisk förmån, som begränsas till i huvudsak stadssamhällena, icke fyller rimliga anspråk på rättvisa. Vidare måste stora svårigheter ge sig till känna när det gäller att utvälja de familjer som skola erhålla trekronorsbidraget. Även fördelningen mellan tätorter av olika storlekar av de 10 000 lägenheter, som årligen skola bli berättigade till bidrag, torde icke vara lätt att genomföra. På vilket sätt och efter vilka normer detta skall ske därom lämnar departementschefen icke närmare besked. Till sist bör framhållas, att den genom trekronorsbidraget subventionerade andelen av bostadsproduktionen är avsevärd. Det kan icke vara rimligt att mer än en femtedel av de nybyggda lägenheterna i flerfamiljshusen erhålla ett speciellt bidrag. De subventioner, som de 3-procentiga lånen upp till 100 procent av anskaffningskostnaderna utgöra, borde jämte familjebostadsbidragen vara tillräckliga.

Med anledning av vad vi ovan anført få vi hemställa,

att riksdagen vid behandlingen av Kungl. Maj:ts proposition nr 235 måtte besluta:

1. att byggnadsvolymen i städer och större tätorter begränsas till högst 60 procent av det beräknade antalet nybyggda lägenheter för nästa år,

2. att räntan å tidigare utlämnade egnahemslån och bostadsanskaffningslån fastställs till samma procentsats, som kommer att gälla för de nya egnahemslånen,

3. att nu gällande grunder för familjebostadsbidragen alltjämt må tillämpas,

4. att avslå förslaget om trekronorsbidrag till vissa familjer, boende i flerfamiljshus,

5. att hemställa hos Kungl. Maj:t att den av 1944 års riksdag beslutade utredningen om byggnadskostnadernas förbilligande tillsättes med det snaraste,

6. att uttala att bostadsbyggandet på landsbygden och i de mindre samhällena icke missgynnas vid fördelningen av de knappa materialtillgångarna,

7. att företaga de sänkningar av vissa anslagsposter, som bli följden av den minskade byggnadsvolymen, samt att beakta övriga i motionen framförda synpunkter.

Stockholm den 17 maj 1947.

A. Pehrsson-Bramstorp.

*Anders Pettersson,
Dahl.*

Osc. Werner.
